

INSTITUTI I STUDIMEVE PEDAGOGJIKE

PROGRAMI I LËNDËS

SË GJUHËS SHQIPE - ABETARE

KLASA I

CIKLI FILLOR I SHKOLLËS 9-VJEÇARE

TIRANË, 2003

I.HYRJE

Mësimi i gjuhës shqipe është një nga objektivat parësorë në tërë arsimin e detyruar të shkollës shqipe.

Gjuha shqipe fillon të mësohet në familje, vazhdon më pas në arsimin parashkollor përmes ushtrimeve të të folurit dhe aftësisë të fëmijëve për të lexuar e për të shkruar dhe pasurohet më tej në arsimin fillor, me përvetësimin e aftësive të plota të të lexuarit dhe të shkruarit.

Në klasën e parë të shkollës fillore, gjuha shqipe fillon të mësohet në mënyrë sistematike përmes të ushtruarit për lexim-shkrimin fillestar. Nxënësit ushtrohen të lexojnë dhe të shkruajnë gjuhën shqipe përmes nyjëtimit (shqiptimit) dhe bashkimit të tingujve dhe shkronjave të saj në rrokje e fjalë dhe bashkimit të fjalëve në fjali të thjeshta, por të kuptimshme, nëpërmjet leximit të historive (rrëfimeve, copëzave, tregimeve) dhe materialeve të tjera të shkruara, të përgatitura për nxënësit në tekstet shkollore, si dhe në botime të tjera ndihmëse.

Kështu, mësimi i gjuhës shqipe në arsimin fillor shoqërohet me ndryshime të mëdha, të cilat lidhen me pasurimin e shprehive komunikuese të gjuhës së folur, të shkruar dhe të lexuar. Mësimi i gjuhës shqipe në klasën e parë shoqërohet me përdorimin e formave të larmishme të të mësuarit të lexim-shkrimit, të cilat lehtësojnë procesin e përvetësimit të shprehive të nxënësve për të lexuar dhe për të shkruar.

Në klasën e parë fillon të shfaqet modeli i gjuhës së shkruar dhe drejtshkrimi i saj, fillojnë të mësohen në mënyrë intuitive nocione gjuhësore, si: tingulli, rrokja, fjala, fjalia, zanoret, bashkëtingëlloret, shenjat e pikësimit, përdorimi i shkronjës së madhe etj. Nxënësit fillojnë të dallojnë tekstin, titujt, paragrafët etj.

Mësimi i lexim-shkrimit fillestar ndjek një ecuri didaktike që lidhet me respektimin e tri fazave:

Faza e parë, lidhet me periudhën përgatitore për lexim-shkrimin;

Faza e dytë, lidhet me fitimin e shprehive elementare të teknikës së lexim-shkrimit;

Faza e tretë lidhet me përforcimin e teknikës së lexim-shkrimit.

Në praktikën e përditshme këto tri faza janë emërtuar: paraabeta, abeta, pasabeta.

II. SYNIMET

Mësimi i gjuhës shqipe (abetarja) në klasën e parë të arsimit të detyruar 9-vjeçar synon të aftësojë dhe të krijojë shprehitë fillestare të nxënësve për zhvillimin e të folurit, të të lexuarit dhe të shkruarit në gjuhën shqipe. **Nëpërmjet programit**, i cili tradicionalisht është përcjellë në shkollën tonë me abetaren, si libri i parë shkollor, **synohet që të formohen nxënës të aftë si folës, lexues dhe shkruer të gjuhës shqipe, në nivelin e përshtatshëm për moshën e tyre.**

Qëllimi i mësimin të gjuhës shqipe në klasën e parë është:

- **Përvetësimi i** shkathtësive për të komunikuar në situata të ndryshme.
- **Krijimi i** aftësive vetjake për formim gjuhësor e kulturor.
- **Përvetësimi i disa normave** e gjuhës standarde shqipe.
- **Përgatitja** e nxënësve për ta përdorur gjuhën në formën e saj standarde gjatë të folurit, të lexuarit dhe shkrimit të saj.
- **Përgatitja** e nxënësve për ta njohur jetën në pamje të ndryshme të saj.
- **Përgatitja** e nxënësve për të njohur dhe për të marrë pjesë me emocion dhe gatishmëri për tema të ndryshme me karakter edukativ dhe shoqëror.
- **Edukimi dhe motivimi** i nxënësve me ndjenjën dhe edukatën e punës, për të mësuar dhe për të nxënë në mënyra dhe forma të ndryshme.

Kështu, përmes gjuhës shqipe dhe lëndëve që rrjedhin prej saj: abetare, gjuhë e lexim, aftësohen nxënësit për ta përdorur gjuhën shqipe (gjuhën amtare) në nivelin që e kërkon shoqëria shqiptare sot.

Nëpërmjet arteve të gjuhës (të thëna ndryshe edhe fusha studimi apo linja e nënlinja) në shkollën shqipe, në klasën e parë, lënda e **gjuhës shqipe** (abetarja) synon t'i aftësojë nxënësit:

a- për zhvillimin e dëgjimit të vëmendshëm;

b- për zhvillimin dhe pasurimin e fjalorit dhe të folurit me përpikmëri;

c- për zhvillimin e të lexuarit dhe të kuptuarit e pjesës që lexon;

d- për zhvillimin e të shkruarit të gjuhës standarde shqipe.

Duke e veçuar mësimin e gjuhës shqipe nga njëra klasë në tjetrën, synimi i të mësuarit të kësaj lënde në klasë të parë në mënyrë të përmblodhur, është:

- **Mësimi i gjuhës shqipe në klasën e parë synon t'i aftësojë nxënësit dhe të krijojë te ta shprehitë fillestare që ta flasin, ta lexojnë dhe ta shkruajnë bukur gjuhën shqipe.**

III. FUSHAT E STUDIMIT TË PROGRAMIT

- 1. Zhvillimi i shprehive komunikuese gjatë të folurit e të dëgjuarit**
- 2. Zhvillimi i shprehive komunikuese gjatë lexim-shkrimit**
 - të lexuarit
 - të shkruarit
- 3. Njohuri gjuhësore**

IV. OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM

Synimet e programit për mësimin e gjuhës shqipe (abetare) në klasën e parë, të zërthyerat në objektiva sipas fushave të mësipërme, kanë si objektivi t'i bëjnë nxënësit të zotë në fushat e mëposhtme:

1. Zhvillimi i aftësive dëgjuese dhe folëse

A

- Të flasim qartë e bukur në gjuhën shqipe.
- Të artikulojnë qartë tingujt e shqipes.
- Të dëgjojnë në grupe të vogla dhe të mëdha.
- Të dëgjojnë me vëmendje dhe t'u përgjigjen bashkëfolësve brenda temës për të cilën flitet.
- Të pasurojnë në vazhdimësi fjalorin dhe të folurit bazë në përkatësi me moshën.
- Të tregojnë vëmendje gjatë bisedave që lidhen me jetën dhe veprimtarinë e tyre.
- Të aftësohen për të hyrë në bashkëbisedim me të tjerë bashkëfolës, bashkëmohatarë dhe të rritur.

B

- Të shqiptojnë drejt fjalët e gjuhës shqipe.
- Të japin sqarime dhe udhëzime të thjeshta kur u duhen dhe kur u kërkohen.
- Të dëgjojnë me vëmendje bashkëbiseduesin.
- Të emërtojnë objekte, zhurma, zëra që i rrethojnë apo i shohin.
- Të ritregojnë përmbajtje të thjeshta tregimesh apo historish që kanë lexuar vetë apo kanë dëgjuar nga të tjerët.
- Të kryejnë biseda të thjeshta telefonike.
- Të mbajnë qëndrimin e duhur të trupit dhe gjesteve.
- Të bëjnë pyetje kur është e nevojshme.
- Të kërkojnë sqarime kur kanë nevojë për to.
- Të bashkëbisedojnë lirshëm me njëri-tjetrin.

2. Zhvillimi i aftësive për të lexuar dhe për të shkruar

- Të fitojnë shprehinë e teknikës së të lexuarit dhe të shkruarit.
- Të lidhin tingullin me shkronjën përkatëse.
- Të lexojnë fjalë në mënyrë globale.
- Të lexojnë globalisht fjalë të tilla, si: *libër, faqe, titull, shkronjë*.
- Të dallojnë tekstin nga fjalia dhe fjala.
- Ta ndajnë tekstin në fjali dhe në fjalë.
- Të bëjnë analizë dhe sintezë të fjalëve.
- Të dallojnë tingujt dhe shkronjat e ngjashme.
- Të dallojnë bashkëtingëlloret dhe zanoret.
- Të njohin dhe të thonë përmendësh shkronjat e alfabetit.
- Të lexojnë saktë shkronjat dyshe të alfabetit.
- Të lexojnë në mënyrë të kuptimshme.
- Të ritregojnë thjesht përmbajtjen e pjesëve që lexojnë.
- Të dallojnë terma letrarë të tillë, si: *varg, vjershë, tregim, përrallë, libër, kapak titull etj.*
- Të njohin revista për fëmijë, gazeta, fletushka, emisione për *fëmijë, kaseta, disqe etj.*
- Të luajnë në role pjesë të dramatuara.
- Të zhvillojnë imagjinatë duke u udhëhequr nga figura apo tregime me figura.
- Të fillojnë të lexojnë edhe në tipa tekstesh joletrare (përmes lojërave elektronike).
- Të shfaqin dëshirë për të lexuar tekste të tipit: *gjëgjëzë, përrallë, fjalë të urta.*
- Të shfaqin dëshirë për të lexuar tekste të tipit histori (*prozë, vjersha, skeç*)
- Të respektojnë gjatë leximit shenjat e pikësimit, si: *pika, presja, pikëpyetja, pikëçuditësja.*
- Të lexojnë me intonacionin e duhur fjalitë dëftore dhe pyetëse.
- Të japin shpjegime të thjeshta për tekstet që lexojnë.
- Të dallojnë në një histori: *personazhet, vendin dhe kohën* kur zhvillohen ngjarjet.

3. Zhvillimi i aftësive shkruese

- Të shkruajnë fjalë dhe shprehje globale.
- Të shkruajnë shkronjat e dorës të gjuhës shqipe.
- Të shkruajnë fjali të thjeshta.
- Të ndajnë fjalët në rrokje.
- Të shkruajnë me të diktuar fjali dhe paragrafë të thjeshtë.
- Të plotësojnë fjalët në vendet ku mungojnë.
- Të emërtojnë objekte dukuri për të cilat dëgjojnë, flasin apo lexojnë, të tilla si: *fluturim, re, shi, këngë, sport*.
- Të shkruajnë letra e kartolina të thjeshta duke parë dhe kopjuar modele.
- Të përshkruajnë përvoja vetjake.
- Të shprehin mendime e ndjenja vetjake.
- Të shkruajnë drejt dhe pa gabime drejtshkrimore.
- T'u përgjigjen me shkrim pyetjeve që u bëhen.
- Të shkruajnë tregime të thjeshta, të udhëhequr nga figura apo filma multiplikative.
- Të përdorin shenjat e pikësimit: pikën (.) dhe pikëpyetjen (?).

4. Njohuri nga gjuha

- Të dallojnë tingujt dhe shkronjat e gjuhës shqipe.
- Të dallojnë sipas intonacionit fjalinë pohore dhe pyetëse.
- Të dallojnë sipas intonacionit fjalinë pohore dhe mohore.
- Të dallojnë emrat e njerëzve dhe të sendeve.
- Të dallojnë emrat kur janë në njëjës dhe shumës.
- Të dallojnë emrat kur janë femërore dhe mashkullore.
- Të gjejnë dhe të shkruajnë fjalët që tregojnë si janë njerëzit, sendet, kafshët.
- Të dallojnë, nën udhëheqjen e mësuesit, fjalët që tregojnë veprime (foljet).
- Të dallojnë fjalë që tregojnë veprime që janë kryer më parë, kryhen tani dhe do të kryhen më pas.
- Të përdorin shkronjën e madhe tek emrat e njerëzve.
- Të përdorin shkronjën e madhe në fillim të fjalisë.
- Të përdorin saktë shenjat e pikësimit pikën (.) dhe pikëpyetjen (?).

V. FUSHAT E STUDIMIT TË PROGRAMIT

Nr.	Fushat e studimit	Koha
1	Zhvillimi i aftësive folëse të nxënësve, pasurimi i fjalorit	30%
2	Zhvillimi shprehive fillestare të të lexuarit	30%
3	Zhvillimi i shprehive fillestare të të shkruarit	30%
4	Njohuri për gjuhën	10%

VI. Përshkrimi i nivelit të nxënësit në përfundim të klasës së parë

Fusha 1. Zhvillim të foluri	Fusha 2. Shprehitë fillestare të të lexuarit	Fusha 3. Shprehitë fillestare të të shkruarit	Fusha 4. Njohuri për gjuhën
1. Merr pjesë në situata të thjeshta dhe të larmishme të foluri; ka fjalor të pasur me fjalë dhe shprehje që i përkasin fushës për të cilën flitet.	1. Njeh shkronjat dhe i shqipton drejt ato sipas metodës fonike: <i>tingull-shkronjë shkronjë-tingull.</i>	1. Shkruan drejt shkronjat e gjuhës shqipe.	1. Emërton sende dhe frymorë; i veçon mbi bazën e figurave apo të dëgjimit të emërtimeve të tyre.
2. Flet për tema që i interesojnë, të trajtuara në emisionet e TV apo për filmat, si dhe për tema që i rekomandohen dhe diktohen.	2. Lexon fjalë e grupe fjalësh në mënyrë globale (Lexon 30-40 fjalë e grupe fjalësh).	2. Modelon dhe shkruan fjalë globale.	2. Shkruan me shkronjë të madhe në fillim të fjalive.
3. Pasuron fjalorin me fjalë dhe shprehje të fushave tematike që lidhen me veprimtarinë e tij të përditshme.	3. Njeh dhe lexon shkronjat e gjuhës shqipe, të bashkuara në rrokje të thjeshta, të hapura apo të mbyllura.	3. Dallon dhe i përdor në vendin e duhur shkronjat e gjuhës shqipe.	3. Shkruan me shkronjë të madhe emrat e njerëzve.
4. Përdor saktë gjuhën shqipe, duke përmirësuar strukturën sintaksore.	4. Shqipton qartë tingujt zanorë dhe bashkëtingëllorë të gjuhës shqipe.	4. Shkruan të gjitha shkronjat, zanore dhe bashkëtingëllore.	4. Shkruan në mënyrë intuitive drejt fjalët sipas modelit (një – shumë).

5. Shpreh qartë, saktë, bukur, mendimet, duke treguar vëmendje gjatë bashkëbisedimeve.	5. Dallon tekstin, fjalinë, fjalën.	5. Modelon shkronjat e shqipes.	5. Shkruan duke imituar modelin dhe me intuitë fjalët që tregojnë veprime që kryhen në të shkuarën, në të tashmen dhe në të ardhmen.
6. Përmirëson aftësitë gjuhësore folëse.	6. Ndan fjalinë në fjalë dhe fjalën në rrokje.	6. Shkruan fjalë të thjeshta deri me tri rrokje.	6. Përdor shenjat e pikësimit, si: pikën (.) e pikëpyetjen (?).
7. Flet në mjedise klase <i>me</i> dhe <i>për</i> njëri-tjetrin.	7. Bën analizën e fjalëve në rrokje dhe tinguj.	7. Shkruan dhe lidh kuptimshëm fjalët në struktura fjalish.	7. Shkruan fjalët që tregojnë cilësi.
8. Shkëmben mendime për çështje që i interesojnë.	8. Lexon me logjikë, qartë, saktë dhe kuptimshëm.	8. Shkruan me të diktuar.	8. Vendos në formën e duhur fjalët në vendet që mungojnë.
9. Tregon histori të thjeshta.	9. Riprodhon përmbajtjen e pjesëve të lexuara.	9. Shkruan me të kopjuar.	9. Ushtrohet për të shkruar drejt dhe pa gabime.
10. Tregon me dëshirë përralla të dëgjuara në magnetofon, radio, TV apo të lexuara vetë në libra.	10. Lexon në mënyrë të kuptimshme.	10. Shkruan duke plotësuar pjesë që mungojnë, të fjalës ose të fjalisë.	10. Ushtrohet për të shkruar drejt fjalët e gjata të gjuhës shqipe.
11. Mëson përmendësh dhe reciton vjersha.	11. Ka shpejtësinë normale të të lexuarit (45-100 fjalë në minutë)	11. Shkruan duke iu përgjigjur pyetjeve të ndryshme.	11. Përdor saktë shkronjën e madhe në fillim të fjalisë dhe tek emrat e njerëzve.
12. Luan në role pjesë të thjeshta.	12. Lexon libra të natyrave të ndryshme, në përshtatje me moshën.	12. Kopjon pjesë që kanë dialog deri në 3-4 fjali.	12. Vendos shenjat e pikësimit në dialog: vizën (-), pikëpyetjen (?) dhe pikën (.) nën kujdesin e mësuesit
13. Ritregon përmbajtjen e pjesëve që lexon.	13. Lexon libra të natyrave të ndryshme.	13. Shkruan tregime të thjeshta nisur nga figurat që i ofrohen;	13. Respekton shkronjën e madhe në fillim fjalisë dhe në titujt e pjesëve.

VII. ZBËRTHIMI I PROGRAMIT

35 javë x 8 orë = 280 orë

LINJAT*	NR	FAZAT	ORËT
	1.	Periudha përgatitore (parabetare)	4 javë x 8 orë =32 orë
D &F	1.1.	Shqiptimi i tingujve të shqipes; Shkrimi i shkronjave	
D &F	1.2.	Zhvillimi i të folurit. Pasurimi i fjalorit.	
L	1.3.	Lexim global dhe shkrimi i fjalëve dhe fjalive.	
Sh	1.4.	Shkrimi elementeve të shkronjave dhe i fjalëve e fjalive të thjeshta në mënyrë globale.	
	2.	Periudha e abetares	26 javë x 8 orë =208 orë
D, F, L & Sh	2.1.	Punimi i 6 shkronjave të para. Fjalor, zhvillim të foluri, lexim, ushtrime, shkrim.	6 x 5 orë =30 orë
D, F, L & Sh	2.2.	Rimarrje e 6 shkronjave të para.	4 orë
D, F, L & Sh	2.3.	Punimi i 6 shkronjave të dyta. Fjalor, zhvillim të foluri, lexim, ushtrime, shkrim.	6 x 5 orë =30 orë
D, F, L & Sh	2.4.	Rimarrje e 6 shkronjave të dyta.	4 orë
D, F, L & Sh	2.5.	Punimi i 6 shkronjave të treta. Fjalor, zhvillim të foluri, lexim, ushtrime, shkrim.	6 x 5 orë=30 orë
D, F, L & Sh	2.6.	Rimarrje e 6 shkronjave të treta	4 orë
D, F, L & Sh	2.7.	Punimi i 6 shkronjave të katërta. Fjalor, zhvillim të foluri, lexim, ushtrime, shkrim.	6 x 5 orë =30 orë
D, F, L & Sh	2.8.	Rimarrje e 6 shkronjave të katërta	4 orë

* Linjat “Të dëgjuarit” dhe “Të folurit” shënohen shkurtimisht me D dhe F; Linjat “Të lexuarit” shënohet shkurtimisht me L dhe linja “ Të shkruarit” me Sh.

D, F, L & Sh	2.9.	Punimi i shkronjave të pesta. Fjalor, zhvillim të foluri, lexim, ushtrime, shkrim.	6 x 5 orë =30 orë
D, F, L & Sh	2.10.	Rimarrje e 6 shkronjave të pesta	4 orë
D, F, L & Sh	2.11.	Punimi i shkronjave të gjashta. Fjalor, zhvillim të foluri, lexim, ushtrime, shkrim.	6 x 5 orë =30 orë
D, F, L & Sh	2.12.	Rimarrje e 6 shkronjave të fundit.	4 orë
	2.13.	Në dispozicion të mësuesit	4 orë
	3.	Pasabetare	5 javë x 8 orë =40 orë
		Përforcimi i teknikës së lexim-shkrimit	
L	3.1.	Lexime.	18 orë
D, F, L & Sh	3.2.	Ushtrime gjuhësore.	18 orë
	3.3.	Në dispozicion të mësuesit	4 orë
GJITHSEJ			280 orë

Shënim.

Në shkollat në të cilat nxënësit e klasave të para kanë kryer arsimin parashkollor deri në 75% e tyre, periudha përgatitore mund të zhvillohet deri në dy javë. Në shkollat në të cilat nuk e kanë kryer arsimin parashkollor rreth 75% e fëmijëve, këshillohet që periudha përgatitore të zhvillohet në katër javë.

Organet vendore të arsimit me propozim të drejtorive të shkollave, vendosin sipas situatës që kanë shtrirjen e periudhës përgatitore.

Në rastet e shkurtimit të periudhës përgatitore, orët e fituara lihen në dispozicion të mësuesit për rimarrje njohurish ose për përsëritje në mbyllje të semestrit të parë a në fund të vitit shkollor.

Për të gjitha rastet e ndryshimit të sasisë së orëve të planifikuara, mësuesi vë në dijeni drejtorinë e shkollës, ndërsa drejtoria e shkollës kërkon miratimin e organeve të arsimit nga varet.

VIII. METODOLOGJIA E ZBATIMIT TË PROGRAMIT

1. METODAT E MËSIMIT TË ABETARES

Metodat më të përdorshme për mësimin e lexim-shkrimit fillestar, mbështetur në përvojën bashkëkohore dhe në traditën e shkollës sonë, janë:

1. **Metoda fonike-alfabetike;**
2. **Metoda globale “Shiko dhe lexo”;**
3. **Metoda analitike-sintetike.**

Metoda dëgjimore dhe pamore (fonike-alfabetike) lidhet me aftësimin e nxënësve për të shqiptuar dhe për të lexuar drejt tingujt e gjuhës shqipe, duke i lidhur me shkronjën përkatëse. Ushtrime të kësaj natyre bëhen me fëmijët që në moshat e hershme, që t’i parapërgatisin ata para se të hyjnë në arsimin e detyruar. Zakonisht kjo metodë nxit njohjen e veçuar të tingujve dhe të shkronjave.

Si metodë është shumë e rëndësishme në hapat e parë të ushtrimit të nxënësve për lexim-shkrim. Ajo fillon në kopsht dhe mund të shtrihet edhe në fazën përgatitore të mësimin të lexim-shkrimit.

Metoda “Shiko dhe lexo” (globale) lidhet me elemente të metodës globale, në të cilën nxënësit në mënyrë të pavarur, por edhe të orientuar mund të lexojnë fjalë apo shprehje në mënyrë globale, të cilat diktohen nga përvojat e tyre, si: *njohja dhe leximi i titujve të librave, i emisioneve, reklamave, etiketave e shumë materialeve të tjera autentike.*

Lidhur me ushtrimin e kësaj metode gjatë mësimin të abetares, ajo është karakteristike për fazën përgatitore, por mund të përdoret edhe në hapat e parë të mësimin të abetares.

Është e rëndësishme që gjatë ushtrimit të saj, mësuesi t’i ushtrojë nxënësit për të lexuar e për të shkruar në mënyrë globale fjalë të fjalorit të nevojshëm dhe të domosdoshëm, i cili do t’u duhet nxënësve për të lehtësuar më tej procesin e të lexuarit dhe të shkruarit.

Në këtë kuptim, mësuesi mund ta ndërtojë vetë këtë fjalor. Ai mund të përbëhet nga disa fjalë të thjeshta, prej tyre pak folje, të nevojshme për faqet e para të abetares, kur nuk mund të lexohet në mënyrë sintetike.

Metoda analitike-sintetike është metoda bazë në të cilin mbështetet mësimi i lexim-shkrimit. Koncepti për këtë metodë lidhet me analizën dhe sintezën e tekstit, të fjalisë, të fjalës, të rrokjes dhe të tingullit. Ashtu si një fëmijë zberthen dhe mberthen një makinë lodër, ashtu duhet të punojë edhe me gjuhën (tekstin, fjalinë, fjalën, rrokjen, tingullin).

Kjo metodë, e ndërthurur edhe me metodat e tjera, mundëson, për vetë natyrën e gjuhës sonë, arritjen e objektivave të mësipërm dhe një cilësi të mirë të nxënësve në lexim-shkrimin fillestar.

2. STRUKTURA E PROGRAMIT

Programi i abetares është shumë i rëndësishëm për përfshirjen e nxënësit në veprimtari të nxëni, që lidhen me fitimin e shprehive fillestare për lexim-shkrimin e gjuhës amtare.

Për këtë qëllim, që në hapat e tij të parë, mësuesi të përqendrohet në një komunikim të ngrohtë me nxënësit dhe të synojë gjithëpërfshirjen e tyre në përvetësimin e këtij programi.

Për secilën fazë të programit të abetares të mbahen parasysht:

Faza e parë

Periudha përgatitore, që zakonisht shoqërohet me fletore punë dhe materiale të tjera didaktike me ndikime të drejtpërdrejta të dallueshme për lexim-shkrim, me veprimtari që i shërbejnë mësimit të lexim-shkrimit fillestar në gjuhën shqipe.

Faza e dytë

Faza e dytë lidhet me përvetësimin e teknikës së lexim-shkrimit. Ajo zakonisht shoqërohet me tekstin *e abetares* dhe fletore pune të përshtatshme për këtë tekst. Njëkohësisht, shoqërohet edhe me mjete didaktike që e lehtësojnë mësimin e lexim-shkrimit.

Faza e tretë

Kjo periudhë përforcon shprehitë e lexim-shkrimit fillestar të nxënësve, duke i pajisur ata edhe me njohuri të thjeshta gjuhësore. Ajo shoqërohet me *pjesë leximi të shkurtra tërheqëse për moshën dhe me ushtrime gjuhësore*.

Metodologjia e zbatimit të këtij programi lidhet ngushtë me veprimtaritë që duhet të udhëheqë mësuesi në bashkëpunim me nxënësit për ta realizuar dhe përvetësuar atë plotësisht.

3. VEPRIMTARI DIDAKTIKE TË REKOMANDUARA

Programi i abetares këshillon që mësime të bëhen në parim:

“Mësimdhënie me nxënësin në qendër”.

Për të arritur këtë objektiv metodologjik, këshillohet që gjatë punës mësimore për realizimin e objektivave për lëndën “Gjuha shqipe 1” të zbatohen veprimtari të larmishme mësimore, të cilat realizojnë objektiva të caktuar.

Kështu, në mënyrë të grupuar këshillohen:

1. Lojëra didaktike që lidhen me lexim-shkrimin:

- Dëgjon, vëren, krahason, manipulon.
- Emërton dhe shqipton tinguj.
- Lidh tingujt me shkronjat përkatëse.
- Formon fjalë me shkronja dhe rrokje lëvizore.
- Formon fjalë dhe fjali me etiketa fjalësh të prera nga revistat dhe gazetatat.
- Ndërton tregime të thjeshta duke u udhëhequr nga fotot përkatëse.
- Zgjidh enigma, gjëgjëza, fjalëkryqe në përshtatje me moshën.
- Pret dhe ngjit, modelon, zburon e plotëson pjesë që kërkojnë vizatime dhe fjalë.

2. Riprodhim pjesësh

- Ritregon kuptimin e pjesëve të dëgjuara.
- Ritregon kuptimin e pjesëve të lexuara.

3. Lojëra me lëndën gjuhësore të lexuar në tekst

- Vendos titull tjetër.
- Krijon një fillim dhe/ ose një fund të ri.

- Shton ndonjë episod.

4. Dramatizim

- Realizon role të thjeshta.
- Realizon lojëra me lëvizje e pantomima, duke imituar personazhe kafshë apo njerëz të shfaqur në tregimet e lexuara.

5. Recitim

- Reciton poezi të shkurtra dhe të lehta të përshtatshme për moshën.

6. Lojëra me kukulla

- Realizon në grup lojëra me lodrat, miqtë vetjakë etj., si: *kukulla, qen, mace, makinë, kafshë parahistorike, robot, ufo etj.*
- Sajon me lodrat vetjake përmbajtje ose subjekte sipas imagjinatës ose sipas pjesëve të lexuara.
- I shoqëron lojërat me zë dhe me ndryshime të tij sipas roleve që përfaqësojnë.

7. Tregime të imagjinuara

Mësuesi mund të kërkojë që nxënësit të krijojnë tregime të ndryshme. Ai mund t'i ndihmojë duke u dhënë fjalë kyçe të fushave të caktuara tematike, p.sh., për lojërat (top, bie, thyhet, marr, çaj dorën etj.).

8. Pasurim fjalori

Mësuesi kërkon që nxënësit të gjejnë fjalë me kuptim të njëjtë, me kuptim të kundërt, të dialekteve të ndryshme të shqipes (çikë - vajzë, i bardhë - i zi, bar – bar etj.).

9. Lojëra të zëshme

Imitojnë zërat dhe zhurmat e kafshëve, të njerëzve, lojëra me zë, enigma.

Përdorimi i magnetofonit, i videos dhe i TV e pasuron shumë mësimin e gjuhës në veprimtari të tilla.

10. Modelim grafik i tekstit

Përpiqen të paraqesin tekste të shkurtra në mure, tekste të bashkuara me idenë e një gazete të thjeshtë muri a revista klase, të ndihmuar nga mësuesit dhe nga më të rriturit.

11. Lojëra shoqërimi

U përgjigjen shoqërimeve të thjeshta në bazë të fjalëve apo figurave që u paraqiten. Mësuesi imiton zhurma të natyrës, p.sh: zhurmën e lumit. Nxënësi shkruan emërtimin e tij. Mësuesi imiton mjaullimën e maces, nxënësi shkruan emërtimin saj. Mësuesi imiton lehjen e qenit, nxënësi shkruan fjalën qeni. E kështu me radhë veprohet edhe për fjalët: shiu, era, makina, bubullima, gurgullima.

Dhe e kundërta, mësuesi nxjerr figurat, nxënësit shkruajnë emërtimet e tyre dhe imitojnë zhurmat dhe zërat që dalin prej tyre.

Por në këtë lloj ushtrimi nxënësit mund të këshillohen të shkruajnë fjali të udhëhequr edhe nga pyetjet që bën mësuesi, të shkruajnë pyetje lidhur me figurat apo zhurmat që u jep mësuesi. Mund të përdoren magnetofoni, video, kafshë të gjalla, si: macja, qeni etj.

12. Organizim dhe përdorim informacionesh

Nxënësit mund të mbajnë shënime të thjeshta telefonike;

Të bëjnë lista të librave të lexuar;

Të riorganizojnë tekste;

Të mbledhin kartolina, të bëjnë koleksione të thjeshta me etiketa, lodra apo stema, kausha e mbajtëse plastike akulloresh, ambalazhe ëmbëlsirash që ata vetë përdorin, mbështjellëse çokollate apo krokante etj.

13. Lojëra me ndërrim vendesh dhe interpretim rolesh

Interpretojnë role nga tregimet e lexuara, role të rriturish: mësuesin, prindin, mjekun, shitësin etj.

4. METODAT E MËSIMDHËNIES

Zbatimi me frytshmëri i programi “Gjuha shqipe 1” (**abetare**) kërkon njohjen dhe **përdorimin e metodave ndërvepruese** të mësimdhënies, të cilat kanë **nxënësin** në qendër të mësimdhënies dhe të nxënies.

Që ky program të fitojë këto karakteristika, duhet që mësuesit t’i njohin metodat ndërvepruese. Kështu, parapëlqehet të përdoren metodat e zhvillimit të mendimit kritik, metodat e programit “Hap pas hapi”, të modelit të Rexhio Emilias etj.

Puna në grupe këshillohet si një veprimtari mësimore, e cila jep shumë fryt në mësimin e lexim-shkrimit fillestar.

Punët me shkrim të parashikuara për nxënësit përmes fletoreve të punës apo të mjeteve të tjera didaktike janë shumë frytdhënëse.

Këshillohet **përdorimi i materialeve autentike** për mësimdhënie. Përveç librave bazë, mësuesi dhe prindërit të krijojnë për fëmijët bibliotekën e klasës a bibliotekën vetjake në shtëpi me botime për moshën.

5. MJEDISI I TË NXËNIT

Klasa e parë, ku nxënësi për herë të parë përballet me një mjedis të nxëni, ka shumë rëndësi që të ketë një paraqitje tërheqëse dhe funksionale, i përgatitur në kontekstin e lexim-shkrimit, me mjete figurative, vizatime, figura, shkronja, libra, revista, kaseta me këngë, videokaseta etj.

Për këtë qëllim, klasat e para është mirë të jenë të organizuara në mënyrë të tillë, që nëpërmjet organizimit dhe pasurimit të mjedisit, “të godasin” dhe të tërheqin vëmendjen e nxënësve në drejtim të të lexuarit dhe të shkruarit.

Muret e klasës duhet të jenë të mbushura me sa më shumë materiale të nxëni: *shkronja, fjalë, fjali, libra, mjete të shkruari, lapsa, penela, fletë të bardha ose me ngjyra të madhësive të ndryshme, tabela të mëdha për të manipuluar me fjali, fjalë, rrokje dhe shkronja.*

Në klasë ka rëndësi të bien shumë në sy këndi i leximit, këndi i shkrimit, i dramatizimit etj.

Mësuesi është mirë të ketë edhe kuti të vogla për çdo nxënësi, ku të vendosë libra që nxënësi mund t’i lexojë në kohë të ndryshme, si dhe duke i qarkulluar nga një kuti në një tjetër.

Krijimi i bibliotekës është një objektivi më vete që lidhet me plotësimin e mjedisit të klasës.

Materialët e vendosura nëpër mure duhet të jenë fleksible me qëllim që të mos vjetroheshin dhe nxënësit të mos tregojnë interes për to.

Muret duhet të mbushen me punimet e nxënësve sido që ato të jenë. Ato janë pronë e tyre. Duke u vendosur në mure nxënësit motivohen për të lexuar dhe shkruar më tepër.

6. Ndërthurja ndërlëndore (integrimi)

Mësimi i lexim-shkrimit në klasën e parë lidhet me shumë fusha të veprimtarisë së të nxënësve. Për vetë natyrën e vet, në klasën e parë gjuha amëtarë është një lëndë e vetme, ku ndërthuren kërkesat për leximin, shkrimin, për marrjen e njohurive gramatikore, për pasurimin e fjalorit etj.

Gjuha është një veprimtari komunikuese e domosdoshme për të gjitha lëndët shkollore. Pra, gjuha nuk mund të mësohet e vetmuar pa një marrëdhënie me fushat e tjera të dijeve, siç janë: artet, kultura, edukata qytetare etj.

Në kuptimin bashkëkohor tema të tillë, si: *liria, edukata shëndetësore, mjedisi, të drejtat e fëmijëve* etj., nuk mund të anashkalojnë në një kurrikul të ri. Këto tema lidhen ngushtë me edukimin global të brezit të ri dhe përmes synimeve dhe shtrirjeve të kurrikulit, ato duhet të zënë vendin që u takon, për të krijuar baraspeshë dhe koherencë në kurrikul. Pa respektimin e tyre, një kurrikul do të ndihet i vjetruar.

Pavarësisht moshës që kanë fëmijët, temat e mësipërme duhet të jenë pjesë përbërëse e përmbajtjes shkollore.

Duhet pranuar se sa më shumë në marrëdhënie të integruara të jetë fëmija ndërmjet inteligjencave të tij pamore, lëvizore, matematikore, shkruese etj., aq me i suksesshëm do të shfaqet ai në të nxënësve të tij.

Kështu ndërthurjes së mësimdhënies të lexim-shkrimit me veprimtari vizatimi, kënge etj. u jep më shumë vullnet dhe dëshirë nxënësve për të punuar dhe për të shkruar më tej.

Bashkëveprimi ndërmjet aftësive komunikuese folëse, shkruese e lexuese është i pranishëm në çdo orë mësimi të abetares, por ky gërshtim, i parë edhe në ndërthurje të tjera përmes inteligjencave të shumëfishta dhe njohurive apo aftësive të lëndëve të tjera, krijon hapësira pa masë për integrimin e plotë lëndor.

7. MJETET MËSIMORE

Lënda e gjuhës shqipe për klasën e parë dallon për përdorimin e mjeteve të shumta mësimore. Në veçanti, mësimi i abetares kërkon përdorimin e mjeteve të ndryshme mësimore. Kështu, dallojmë: **mjetet kolektive dhe mjetet për përdorim vetjak.**

Mjetet për përdorim kolektiv mund të jenë:

- Tabelat e mëdha, shkronjat e alfabetit, etiketa fjalish dhe fjalësh me përmasa të caktuara etj.
- Mjete të ndryshme të shkruari, si: *shkumësa, lapustila, materiale vizatimi* etj.
- Këndi i librit (biblioteka), këndi i dramës, ekspozitat e murit etj.

Krahas mjeteve kolektive nxënësit kanë edhe **mjete për përdorim vetjak**, ku përveç librit dhe fletoreve të punës, mund të përfshihen: tabela plastike që ndihmon për shkrim simultan të nxënësve, rrokje lëvizore, xhepore etj.

Mësuesit vetë mund të bëhen krijues të mjeteve kolektive dhe për përdorim vetjak të nxënësve.

Lodrat e fëmijëve në të cilat ka përmbajtje që lidhet me lexim-shkrimin, janë një burim tjetër për pasurimin e mjeteve mësimore në klasën e pare.

8. VLERËSIMI

Vlerësimi është një komponent i rëndësishëm i punës me abetaren. Për moshat e ulta shkollore, shkolla shqiptare tashmë e ka të konsoliduar **vlerësimin me fjalë dhe shprehje, si dhe kalimin pa mbetje në klasën e pare.**

Përdorimi i simboleve dhe shenjave nxitëse, si: *flamur, lule, arushë, yje e shenja të tjera që i zgjedh mësuesi së bashku me nxënësit*, janë mjete të rëndësishme për të motivuar nxënësit për një cilësi më të mirë në lexim-shkrim.

Testi është një praktikë që jep fryt të mirë. Nxënësit e klasës së parë mund të bëjnë 2-3 teste gjatë vitit.

Diktimet e kontrollit janë një formë tjetër për vlerësimin e shkrimit të nxënësve. Ato mund të realizohen në çdo kohë të orës së mësimin, sidomos gjatë rimarrjes së njohurive. Në klasë, si diktime, mund të përdoren forma më të buta, si: fletë punë dhe materiale të tjera didaktike, të cilat e ndihmojnë nxënësin hap pas hapi për të shënuar arritje.

Fletoret e punës dhe fletët e punës e kryejnë më së miri punën e tekstit. Për çdo fushë studimi, është mirë që nxënësi të marrë vlerësime të herëpashershme.

Në praktikatat e sotme shkollore për një vlerësim më real të nxënësve në lexim-shkrim, kanë nisur të përdoren **listat e kontrollit**, në të cilat shkruhen disa nga shprehitë bazë që duhet të pasqyrojë nxënësi në periudha të ndryshme të vitit shkolllor: **në dëgjim, në të folur, në të shkruar, në të lexuar**. Listat e mësipërme ndihmojnë edhe për vlerësime që lidhen me pasqyrimin e tyre në regjistër.

Këto lista vendosen në dosjen vetjake të nxënësit dhe, në periudha të caktuara të vitit shkolllor, bëhen vlerësime dhe krahasime ndërmjet tyre. Herë pas here prindërit njihen me përparimin e fëmijëve përmes listave të kontrollit.

Nxënësit që braktisen dhe fyen, dëmtohen shumë në pikëpamje të përparimit të tyre të mëtejshëm. Në vëmendjen e mësuesit duhet të qëndrojë nxitja dhe motivimi i nxënësve për më tej.

Listat dhe testet e kontrollit mund të hartohen nga mësuesit në bashkëpunim me inspektorët.

Orët në dispozicion, mësuesi i shpërndan sipas kërkesave specifike të klasës.